

## Vixencia actual da 'Literaturwissenschaft'

DARIO VILLANUEVA

Hai xa perto de trinta anos René Wellek (1963: 24) propuña comezar de novo a tarefa de construír unha teoría literaria, un sistema de principios e de valores que posibilitase a crítica das obras de arte verbal en si mesmas e recorrese constantemente ó auxilio da historia literaria. Mais estas tres disciplinas seguíanlle a parecer distintas.

Wellek, xa que logo, delimita de tal xeito con precisión e acerto o eido destas tres grandes ponlas da investigación literaria, ás que cómpre engadir unha cuarta, a Literatura comparada -sobre a que o propio Wellek ten así mesmo penetrantes páxinas no seu libro do 1963- e salienta á íntima comunicación existente entre elas. Todas comparten un mesmo obxecto material -os textos considerados literarios-, que presenta á vez dúas facianas distintas, a *teórica* constituída polo sistema de aspectos constantes e específicos de ditos textos que xustifican a súa natureza estética, e a *empírica*. Esta última, concretada no conxunto heteroxéneo das obras de arte verbal en si, pode ser abordada desde tres perspectivas diferentes, a sincrónica, a diacrónica e a comparativa das que xorden, respectivamente, a Crítica, a Historia literaria e a Literatura comparada.

A presentación nidia do estatuto interno de cada unha destas disciplinas e da súa interdependencia é tarefa obrigada para todo estudioso da Ciencia literaria, mais tamén o convencemento de que ningunha das catro -Teoría da Literatura, Crítica, Historia literaria e Literatura comparada- pode acadar cabal desenvolvemento sen o concurso das outras. Neste sentido, o proceso de coñecemento na nosa área non é desemeillante do que Eugenio Coseriu (1967: 16-17) propuña para a Lingüística, que polas características mesmas do seu obxecto ten que se mover constantemente entre os dous extremos opostos do concreto e o abstracto: "Subir de la comprobación empírica de los fenómenos concretos a la abstracción de formas ideales y sistemáticas, y volver luego a los fenómenos concretos enriquecida por los conocimientos generales adquiridos en la operación abstractiva (...) El lingüista, si se nos permite una imagen, debe ser al mismo tiempo botánico y jardinero".

Non tódolos estudiosos da Literatura comparten estas conviccións. É notoria, por exemplo, a contraposición excluyente que se dá ás veces entre a Poética ou Teoría literaria -alicerce de toda Crítica rigorosa- dunha parte e a Historia da Literatura doutra. Nun traballo escrito en 1964 o noso mestre Constantino García debuxaba desde Colonia un panorama da "Literaturwissenschaft" xermana da-

quela época a partir da alternativa "interpretación ou historia literaria", e amosaba a súa actitude favorable a un "novo método de síntese" como o finalmente proposto polo Wolfgang Kayser de *Die Vortragsreise. Studien zur Literatur* (1958), o Emil Staiger do artigo "Problem des Stilwandels" (1961) e, sobre todo, por Friedrich Sengle no seu traballo de 1960 titulado "Zur Einheit von Literaturgeschichte und Literaturkritik" (Constantino García González, 1967: 27-35).

Esta vontade harmonizadora implica non só a obriga de fundamentar empiricamente toda teoría, senón tamén a necesidade perentoria de non perdermos contacto coa realidade dos textos, na que se atopa o contraste imprescindible para determinármola a funcionalidade das propostas teóricas sen o que é doado que estas deriven perigosamente -e ben recente está o exemplo da "deconstrucción"-cara ó que Harry Levin denunciaba como pura *logomaguia*. De xeito semellante, sen un sólido alicerce teórico a Crítica e a Historia literaria perden o seu rigor. Engádase que a perspectiva comparatista ofrece inestimables servicios tanto a estas últimas disciplinas como á propia Teoría da Literatura, xa que a presenza das constantes ou leis xerais da literariedade en obras insertas en tradicións parcial ou totalmente independentes outorga ou nega razón ás puras formulacións teóricas.

A relación entre os estudos literarios e lingüísticos máis arriba apuntada suxíreme presentar agora un asunto tan debatido como o da existencia real dunha "Ciencia da Literatura" que abranguería as catro disciplinas de que estamos a falar, pois non por casualidade nos anos cincuenta e sesenta se chegou a pensar que a única forma posible de acadar un estatuto científico rigoroso para a investigación literaria pasaba pola asimilación total dos modelos lingüísticos. Desta actitude é abondo significativa a seguinte cita de Roland Barthes (1966: 58): "la linguistique peut donner à la littérature ce modèle génératif qui est le principe de toute science, puisqu'il s'agit toujours de disposer de certaines règles pour expliquer certains résultats".

Seméllame que hoxe en día non hai motivo para manter unha actitude reticente verbo do concepto "Ciencia da Literatura", presente xa no limiar de Thomas Mundt á súa *Geschichte der Literatur der Gegenwart* no ano 1842 e consagrado no ámbito xermano cos *Prinzipien der Literaturwissenschaft* de Ernst Elster, do 1897, máis acollido con maior receo fóra de Alemaña por considerarse que o estudio das producións da arte verbal nunca chegarían a se acomodar ó rigoroso estatuto das verdadeiras ciencias, é dicir, as naturais, matemáticas ou experimentais.

Aparte da indudable especificidade do obxecto material dunhas e outras ciencias, o realmente definitivo é o carácter científico ou non do método empregado a partir dun determinado momento da evolución dos saberes. Umberto Eco lembraba como cando Galileo comezaba os seus experimentos non sabía ben que tipo de ciencia estaba a facer, ou se tan sequera se trataba dunha ciencia (Pancorbo, 1977: 77). E non obstante con el e outros coetáneos seus a Astronomía e a Física chegaron a se constituír como verdadeiras ciencias no Rexurdimento, así como o farán a Química no século XVIII, a Bioloxía no XIX e as Ciencias sociais no XX. Quizáis conveña lembrar aquí -como Fernando Lázaro Carreter o fai

no seu prólogo á *Teoría da literatura* de Boris Tomachevski (1982: 8)- que Trotski, no seu artigo de 1924 sobre a escola formalista de poesía e o marxismo, moi crítico por certo verbo dos representantes desta escola, recoñecía nembargantes o seu cientifismo e chegaba a afirmar que con eles a teoría da arte e a arte mesma eleváranse do estadio da alquimia ó da química.

Un herdeiro desa dobre tradición do marxismo e a escola formalista, o semiólogo soviético Juri M. Lotman (1986), titulaba un artigo seu publicado en 1967 en *Voprosy Literaturny* de Moscova de xeito moi expresivo, "Os estudos literarios teñen que ser unha ciencia", que contrasta co escepticismo que aínda manifesta Harry Levin (1967) na conferencia que leu ese mesmo ano no Churchill College de Cambridge: *Wy literary criticism is not an exact science*.

Desde semellantes posturas fica, xa que logo, á marxe desa "Ciencia da literatura" a actividade dos que Northrop Frye (1957: 22) chama "críticos públicos", que non tratan de crear unha estrutura teórica nin de se introducir nela, que renuncian ó método, polo que o seu labor, sintomático para unha "historia do gusto", non é unha ciencia senón outro tipo de arte literaria. É o que noutras palabras Alfonso Reyes (1942: 97) chamaba "impresionismo", situado no nivel máis baixo da súa "escala crítica" (o que non significa renunciar por principio ás intuicións para transcendelas ó servizo das formas máis esixentes e fructíferas das actividades encadradas no marco da Ciencia literaria). Máis unha vez feita esa renuncia, o propio desenvolvemento das ciencias positivas no último século e os avances da Teoría da Ciencia a que deu lugar favorecen a inclusión nun novo paradigma científico do conxunto de disciplinas que está a ocuparnos, e teñen como obxectivo o coñecemento máis exhaustivo e rigoroso posible dunha realidade tan problemática como é a arte literaria en xeral, as súas concrecións individuais e as series nas que se integran sincronica e diacronicamente.

En efecto, a partir de Einstein o panorama científico contemporáneo ten experimentado fondas conmocións, das que un dos seus expoñentes máximos no plano teórico é o racionalismo crítico verbo da mentalidade positivista desenvolvido por Karl R. Popper.

Nunha das súas obras fundamentais, *Objective Knowledge* (Popper, 1972: 23), salienta o autor que quizais non houbera nunca unha teoría científica tan rexamente asentada coma a Mecánica de Newton, consonte coa que se acadaron moitos dos desenvolvementos positivos do experimentalismo, e nembargantes a teoría gravitatoria de Einstein veu, refutándoa, demostra-lo seu carácter puramente conxectural. Con posterioridade á teoría da relatividade especial e xeral, o famoso principio de indeterminación ou incerteza formulado en 1927 polo pai da nova mecánica cuántica, Werner Karl Heisenberg, admite a existencia de límites no coñecemento do mundo físico que o científico pode obter por canles experimentais. O propio Heisenberg, nun artigo de 1958 que Mario Bunge (1969: 402) comenta, chega a admitir que as leis da natureza formuladas matematicamente na teoría dos *quanta* non tratan xa das partículas mesmas, senón do *noso coñecemento* das partículas elementais, afirmación implícita dun relativismo que non fica moi lonxe do criterio espidamente lingüístico co que Ludwig Wittgenstein e os fi-

lósosofos do círculo de Viena están dispostos a admiti-la a presenza do sentido nos enunciados considerados científicos.

Moito máis clarexantes para nós resultan as ideas do mesmo Popper, quen en *Logik der Forschung* de 1935 reaccionaba xa diante do dobre estímulo de Einstein e Heisenberg proponendo a substitución do criterio de verificabilidade polo de falsabilidade no que se refire ós sistemas científicos (Popper, 1962) concebidos xa como constructos provisionais, relativos a un determinado intre histórico, mais plenamente operativos se están axiomatizados de xeito conveniente, é dicir, se provistos dun sistema de axiomas (que non teñen que ser "verdadeiros") exentos de contradicción, suficientes e necesarios.

Así, fronte ó método apriorístico da ciencia aristotélica e o estrictamente inductivo, Popper propón o emprego sistemático dunha terceira posibilidade de coñecemento hipotético-deductivo definido con xusteza no propio título dunha das súas obras máis coñecidas, publicada en 1963, *Conjectures and Refutations. The Growth of Scientific Knowledge*.

O coñecemento científico acrece, según Popper (1963: 13), por medio de anticipacións inxustificadas (e inxustificables), de *conjecturas*. Estas son controladas pola crítica, é dicir, por intentos de *refutacións* que inclúen *tests* severos. Aínda no caso de que os superen, aquelas *conjecturas* non poden ser xustificadas categoricamente como verdadeiras, nin tan sequera como "probables", pois como argumentará na súa obra de 1972 xa citada o obxectivo da Ciencia non é o logro da verdade senón unha aproximación gradual a ela a través de sucesivas propostas rexidas polo criterio substitutivo da verosimilitude (Popper, 1972, 67-75).

Cando Popper afirma que as teorías científicas non son unha recopilación de observacións, senón invencións, *conjecturas* audaciosamente formuladas para o seu ensaio e que deben ser eliminadas se entran en conflito con observacións (Popper, 1963: 73) está de feito a describi-lo modo de proceder da Ciencia da Literatura máis rigorosa. Un so exemplo disto podería se-lo proceso seguido no eido da Poética contemporánea verbo da teoría formalista da literariedade e a función poética da linguaxe (Cfr. Fernando Lázaro Carreter, 1976, 1976b, 1980).

Nun certo senso, a relatividade e a indeterminación de Heisenberg introducen a variable *suxeito* no proceso científico, e proxéctana sobre da apreensión do obxecto que non será xa en cada caso exactamente a mesma consonte coas mudables circunstancias derivadas da situación e condicións do que apreende. Esa era, xa que logo, unha das meirandes tachas que se achacaban ás ciencias do espírito. Nese sentido é moi interesante o epílogo de Hans Georg Gadamer (1965) á súa obra *Wahrheit und Methode*, na que o filósofo xermano reconece que a escribiu baixo a presión dunha nova vaga de hostilidade tecnolóxica contra as Humanidades que o levou a defende-la mobilidade histórica dos seus achados e a peculiaridade de que as ciencias do espírito teñan por obxecto algo que forma parte necesariamente do mesmo suxeito que coñece (Gadamer, 1965: 642).

O pensamento metacientífico popperiano actuou como eficaz antídoto contra os prexuízos anti-humanísticos que tanto preocupaban a Gadamer, ata o punto de facer que a súa obra perda unha parte da súa vixencia, pois Popper (1963: 17) non só sostén que o coñecemento acrece e se perfecciona ó longo do

tempo gracias á refutación das conxecturas erradas ou "negative feedback", senón que atopa grandes analoxías entre os aparentemente contrapostos coñecementos obxectivo e subxectivo.

Sálvase deste xeito o atranco que para moitos científicos, entre eles algúns investigadores da Literatura, representaba admitir ese "cociente intuitivo" que consonte coa coñecida expresión de Gillo Dorfles aparece xunguido ó "cociente científico" nos exercicios máis sobresalientes das nosas disciplinas. En efecto, como Gadamer (1965: 24) sostén, a investigación realizada sobre o obxecto artístico non pode substituír nin obvia-la propia experiencia da arte, e este aserto ten que ir por diante de toda explicación que se encete sobre a Ciencia da Literatura, para que a propia experiencia de lectores desinteresados non fiquen á marxe dos novos vieiros abertos polo coñecemento dos alicerces da obra de arte verbal e das ferramentas necesarias para a meirande comprensión de todas e cada unha das súas realizacións. Mais xa non é lexítimo, como María del Carmen Bobes Naves afirma (1985: 19), limitármonos tan só a esas intuicións ou impresións de lectura, que son, xa que logo, un inexcusable punto de arranque. O estudante e o estudioso da Literatura "las analiza para justificarlas, para objetivarlas, como es necesario en toda investigación científica". Personalmente estou convencido de que non é precisamente un dos obxectivos menos desexable da Ciencia da Literatura o ensinaren a ler activamente, a racionaliza-lo porqué da "ledicia do texto" á que de ningún xeito temos que renunciar se non desexamos caer na funcionalización sen xenio do noso labor. E ó final de todo o proceso está unha vez máis o reencontro, arriquecido, coa emoción estética, como admitía un escritor tan pouco "intelectual" como Ernest Hemingway cando escribira en *Death in the Afternoon* que en Literatura "as in all arts, the enjoyment increases with the knowledge of the art".

É certo que en toda esta problemática a situación cambiou abondo nos últimos vinte ou vintecinco anos polas causas expostas en páxinas anteriores. Logo dun intenso acoso por parte do obxectivismo experimental contra as ciencias do espírito ás que se negaba todo recoñecemento mentras non acometesen a tarefa imposible de asimilar paradigmas de coñecemento contradictorios coa súa propia especificidade, semella que xurdiu nos últimos tempos unha maina xeira de acercamento entre as ciencias dun e outro tipo, que veu salvarlos valores humanísticos que Gadamer, e tantos máis, vían en perigo.

Neste novo marco recuperan o lugar que nunca deberan perder métodos e teorías da Ciencia literaria coma o "circo de comprensión filolóxica" de Leo Spitzer, doadamente traducible no meu criterio á metalinguaxe científica popperiana. En efecto, ese constante movemento de inducción e deducción, de ida e de volta do detalle miúdo á esencia e, novamente, da esencia ó detalle con que o mestre vienés caracterizaba a súa Estilística nunha conferencia pronunciada en Roma no 1960, pouco antes da súa morte, (Spitzer, 1980: 44) non é outra cousa ca formulación, a partir dunha lectura atenta, de diversas conxecturas sobre a unicidade do texto literario, que serán logo contrastadas en novas aproximacións ata a súa derradeira confirmación, modificación ou refutación. Xustamente, nunha das frases dese texto fundamental titulado "Desenvolvemento dun método" na que se sostén que o bo sentido é a única guía válida do crítico (Spitzer, 1980: 58), Leo

Spitzer sitúase na metade do camiño entre T.S. Eliot, para o que o único método válido en crítica literaria era a intelixencia, e esa rotunda afirmación do mesmo Popper (1972: 42): "Toda ciencia y toda filosofía son sentido común ilustrado".

Mais isto non é todo. A identificación empática entre crítico e obra que Spitzer consideraba imprescindible para o bo resultado de toda investigación literaria non era para el senón unha manifestación máis da actitude filolóxica, como non deixou de salientar Fernando Lázaro Carreter no limiar ó libro que estamos a comentar: "Leo Spitzer (1887-1960) o el honor de la Filología".

Nel exprésase a mesma inquedaanza que deixaba agromar Gadamer, o rexeitamento do espírito humanista, cerne dos nosos estudos, que nos últimos anos se viron afectados entre nós por unha inflación teórica cada vez máis desconectada dos textos ós que debía servir. O único antídoto que Lázaro Carreter vía efectivo contra ese mal era xustamente "el retorno a la Filología como base para la crítica actual" (Spitzer, 1980: 11) reclamado así mesmo neses anos por Vittore Branca e Jean Starobinski (1977).

En principio, coído que non debe ser vista con reservas, senón todo o contrario, a capacidade que a Ciencia da Literatura ten para se vencellar e se beneficiar dun grande número doutras disciplinas e saberes. O seu vencello coa Historia, a Filosofía e a Lingüística é evidente, e a ela podemos engadi-los intercambios e contactos que doadamente establece cunha variada gama doutras ciencias, desde a Socioloxía e a Psicanálise á Teoría da información, a Antropoloxía, a Semántica formal ou a Hermenéutica. Esta apertura interdisciplinar arrequece os nosos achegamentos á Literatura, e pode ser dobremente interesante para corrixirmos a formación unidimensional da meirande parte dos cidadáns, pero ten así mesmo os seus riscos, entre eles a dificultade de que o profesor ou investigador domine tanto a ciencia literaria coma a outra ou outras que asimile para acadalo equilibrio metodolóxico desexable, e a dispersión pretenciosa á que fai referencia o citado limiar de Lázaro Carreter.

Mais as disciplinas enmarcadas na Ciencia literaria non poden desvencella-rensse nunca do eido que lles é natural, o dos estudos filolóxicos entendidos coa amplitude de criterio que hoxe en día predomina.

Nas Facultades universitarias que levan este nome, a Teoría, a Crítica e o Comparatismo literario desenvolven unha función de carácter propedéutico. A elas correspóndelles senta-los conceptos básicos e proporciona-las ferramentas máis eficaces para o estudio das Historias literarias das diferentes linguas, clásicas, románicas, xermánicas, eslavas, etc., ás que principalmente se empresta atención nos nosos *curricula*.

Esa vontade de servizo e colaboración con tódalas Filoloxías demanda moitos compromisos. O primeiro deles é, xa que logo, o de fuxir dese vicio denunciado por Lázaro Carreter -a pretenciosidade inane- mediante unha perenne esixencia de practicidade que exclúa toda sombra de narcisismo metodolóxico e de logomaquias teoréticas. Non se pode esquecer, nembargantes, que para Antonio García Berrio (1975: 7) "la atonía y arcaísmo observables en amplios sectores de la investigación histórico-literaria española se deben a la perezosa falta de actualización de sus planteamientos metodológicos", e o seu dictame non é arbitrario

pois entre nós dáse coa meirande intensidade o que Paul de Man (1990) consagrou como título dun dos seus últimos libros: *The Resistance to the Theory*. Nese sentido, o influxo beneficioso que desde o cultivo desta disciplina se pode exercer a ninguén se lle agacha, sempre coa actitude de fondo respecto intelectual cara ó historicismo que amosa Claudio Guillén (1989) no seu recente libro *Teorías de la historia literaria*. Pois en definitiva, e consonte co xa exposto, a Historia da Literatura é outro dos puntais disciplinares da "Literaturwissenschaft", e das súas aportacións non pode prescindir nin a Crítica, nin a Teoría nin, xa que logo, a Literatura comparada.

Máis se en páxinas anteriores faciamos alusión a como entre a Teoría e a Crítica debe existir unha constante comunicación bidireccional que evitará a disolución desta última na mera paráfrase ou nota erudita e a perda daquela no empíreo das puras abstraccións, parécenos oportuno estender agora esta entente ata o propio ensino da Literatura.

Esa énfase pedagóxica non estivo ausente dos horizontes que tentaron acadar algunhas das escolas máis influentes de toda a Ciencia literaria contemporánea. E o caso, por exemplo, da Estilística de Spitzer e os mestres españois, pero tamén do New Criticism e a posterior Escola de Chicago: títulos como *An Approach to Literature* (1963) de Brooks, Warren e Pursuer, *Understanding Poetry* (1938) e *Understanding Fiction* (1943) dos dous primeiros, e *Understanding Drama* do propio Brooks e Heilman dan fe diso. E como os novos tempos non só non desaconsellan semellante estratexia senón que parecen reclamala con maior intensidade se cabe, coído prioritaria a tarefa de contribuírmos, a través da docencia e a investigación, ó peche desa cadea que tanto desde a Teoría literaria e a Crítica de obras concretas nela fundamentada como desde a comparación das diferentes literaturas ten que se estender ata a didáctica das mesmas. E todo iso nos termos á vez máis rigorosos e intelixibles, para que esta derradeira actuación sobre dos textos sexa eficazmente fecundada polos achados das pesquisas teóricas de máis altos voos. Receemos daqueles sistemas que á costa da obra literaria fan escuras e pretenciosas elucubracións; de todo método que non probe día a día diante dos propios organismos literarios a súa operatividade como instrumento de comprensión e análise.

O segundo compromiso ó que faciamos referencia fica xa apuntado no que rematamos de dicir. Trátase da claridade expresiva, a precisión no emprego da metalinguaxe e un radical antibizantinismo, que non son precisamente virtudes da Crítica e Teoría literarias máis pretenciosas, alonxadas do rigor filolóxico e adicadas ó xogo irresponsable de sucesivas alianzas cos métodos máis novos, polo xeral importados doutras provincias non filolóxicas da Ciencia e a Filosofía. Como derradeira manifestación do que digo cómpre citar aquí o degraio de contaminación que a Crítica anglosaxona, polo xeral moi sabiamente pragmática, ten sufrido por mor da logomaquia deconstructivista, que por sorte non ten chegado ata nós, quizáis pola eficacia preventiva dos Pirineos.

Según Popper (1972: 51), a busca da verdade so é posible se falamos sinxela e claramente, rexeitando complicacións e tecnicismos innecesarios. Para el, busca-la sinxeleza e a lucidez é un deber moral de tódolos intelectuais, pois chega

a afirmar que a falta de claridade é un pecado e a presunción un crime. As súas verbas, coincidentes cunha das máis coñecidas máximas orteguinas, refírense á actividade filosófica, pero son plenamente válidas tamén para nós, pois sinalan o viciro a seguir pola Ciencia da Literatura, á marxe de excesos e erros como os máis enriba denunciados ou os que con anterioridade cometeran certos deudos da Semiótica e Fernando Lázaro Carreter así mesmo denunciou (1976b: 29).

Non menos importante é a precisión no emprego da metalinguaxe, non só a favor desa esixencia de claridade e do rendemento didáctico das nosas exposicións senón tamén para cumpli-los tres requisitos de autoconsecuencia, exhaustividade e simplicidade nos que reside o chamado *principio empírico* que Hjelmslev (1969: 22-23) propón como esixencia inexcusable para toda investigación rigorosa.

Tal xusteza conceptual e metalingüística pódese acadar por dúas canles distintas. Acádase, xa que logo, cando se adopta unha determinada teoría, método ou escola crítica con toda a súa terminoloxía, aplicada literalmente, máis dita solución non se compadece doadamente co pluralismo que hoxe en día semella dominar, e por razóns abondo xustificadas, no eido da Ciencia da Literatura. Por iso figúrasenos moito máis conveniente a opción ecléctica que sempre proporcionará unha metalinguaxe máis ricaz e matizada, amén de máis aberta cá posibilidade anterior. Será polo tanto necesario revisar de tempo en tempo a nosa terminoloxía para reducirmos a floración excesiva con que acrece, ó fin de adoptarmos unha soa denominación para cada concepto distinto, a que resulte máis clara e ilustrativa do mesmo, independentemente de cal sexa a súa procedencia, e mantela logo invariablemente ó longo das nosas investigacións.

Esta actitude é tamén froito doutro dos compromisos que a Ciencia literaria ten que asumir para xoga-lo seu papel propedéutico no eido dos estudos filolóxicos. Refírome ó radical antibizantinismo que faciamos noso cando criticabamos, fai anos xa, "el desmedido prurito por parte de cada uno de los distintos autores" obsesionados por "modificar en matices, las más de las veces insignificantes, las clasificaciones de los 'puntos de vista' posibles que otros ya han establecido" nas súas investigacións narratolóxicas (Villanueva, 1977: 22). Como defendía así mesmo Leo Spitzer na exposición do seu método xa comentado, o único que importa é se a categoría empregada polo crítico é en realidade axeitada ó fenómeno descrito, e non quen a usa ou onde foi descuberta. Por iso semellaría ridículo se un físico, ó analiza-las forzas que actúan sobre un obxecto determinado, omitise a lei da gravidade só polo feito de non tela descuberto el mesmo, senón Newton (Spitzer, 1980: 41).

Como corolario do exposto, xorde de novo algo que xa apuntamos e còmpre situar agora nos alicerces de toda concepción e todo exercicio práctico da Ciencia da Literatura. Trátase dun razoable eclecticismo que non limitaremos tan só á harmonización dos diferentes métodos e escolas que nos ofertan o seu instrumental teórico-crítico para o clarexamento do fenómeno literario, senón que o estenderemos ademais á mutua colaboración que ten que existir, consonte co que defendiamos fai un momento, entre as catro disciplinas fundamentais constitutivas da Ciencia literaria sen perxizo nin merma de ningunha delas, e así mesmo ás tres perspectivas ou ángulos de enfoque desde os que é posible aborda-lo estudio

das obras de arte verbal entendidas como procesos comunicativos: a do emisor, a da mensaxe e a do receptor. Eclecticismo chantado nunha dobre actitude de modestia intelectual, pola que estamos convencidos de antemán de que calquera achado metodolóxico por moi innovador que pareza non o é tanto se temos en conta a traxectoria de vinte e cinco séculos de desenvolvemento literario. Así tan so albiscaremos a esperanza de leva-las nosas análises e propostas un pouco máis lonxe, ou por mellor rumbo cos nosos devanceiros.

Quizáis conveña, nembargantes, xustificarmos máis en detalle ese eclecticismo que facemos noso, porque non está ceibe de certos riscos, algún dos cales perxudicaría gravemente o bo resultado final dos nosos esforzos.

En efecto, o eclecticismo mal entendido pode levarnos á inanidade de posturas intelectuais non comprometidas, asepticamente "tecnocráticas" se vale a expresión, incompatibles co exercicio esixente dos estudos literarios consonte co meu criterio.

En relación cos métodos e escolas, é forzoso admitir que no período comprendido entre o comezo deste século e mediados dos anos setenta, o que ten predominado foi as posturas exclusivistas, cando non dogmáticas. Como proba diso abonda lembra-lo inmanentismo radical da escola formalista rusa e as homólogos europeas e americanas, a prepotencia dalgúns semióticos certos de seren os únicos practicantes dunha auténtica Ciencia literaria, cando non as aplicacións no noso campo de sistemas pechados, omnicomprensivos da realidade social e humana como o marxismo ou a psicanálise.

Mais nos últimos lustros os ventos semellan ter cambiado de rumbo, e hoxe en día predomina a actitude contraria, resumida nunha verba: Pluralismo.

Un dos máis destacados representantes do grupo de Chicago, Wayne C. Booth (1979) consagraba esa actitude no título do seu libro *Critical Understanding. The Powers and Limits of Pluralism* e reiterábo no seu artigo do número monográfico da prestixiosa revista *Critical Inquiry* (12, primavera do 1986) adicado a este tema, vencellando ademais esa noción á practica docente: "Pluralism in Classroom". E como testemuña do mesmo no noso ámbito cultural sérvenos un epílogo de Antonio García Berrio (Pedro Aullón de Haro, compilador: 1984) titulado de xeito abondo expresivo: "Más allá de los 'ismos': Sobre la imprescindible globalidad crítica". O autor non agacha aquí a súa evolución desde o rotundo inmanentismo lingüístico e textual que o caracterizaba, denunciando "un nítido proceso de agotamiento de los *ismos*", quizáis debido a "los desarrollos aberrantes de las demasías metodológicas". Seguir a se someter á súa tiranía refrexaría "una pura y simple tacha de limitación e importencia, y no de todo lo contrario", fronte á que se nos ofrece como solución: "hacer entrar en colaboración el mayor número posible de modelos parafrásticos del texto objeto, servido desde todas las experiencias y disciplinas razonablemente conexas con la serie literaria" (P. Aullón de Haro, compilador 1984: 366).

Resulta xa que logo ilustrativa en degraio sumo a declaración que García Berrio fai da independencia disciplinar da Crítica en relación coa Lingüística, da "naturaleza de mediación o lectura interpuesta" que aquela ten, e da urxencia de remata-lo inmanentismo formalista con consideracións sociolóxico-ideolóxicas.

Abrir, nunha verba, o texto ó seu contexto, o que tan só uns anos sería rexeitado como lesa traizón ás esencias do obxecto literario. O propio García Berrio (1978: 52) adiantara xa a súa postura actual cando afirmara: "Personalmente me siento intermediario entre la lingüística y la historia literaria, y (...) entre las gramáticas formales y las deducciones sociológicas de los textos (...) Creo que es preciso restituir a la Filología su condición olvidada de gran ciencia de los textos y saber que se puede estar operando fructíferamente en un aspecto de ella, siempre que no se olvide que es preciso esforzar las propias conclusiones en el sentido de la totalidad".

Como sinal do mesmo cómpre amosa-la notable apertura da Semiótica literaria a consideracións contextuais, favorecida polo destacado desenvolvemento que no seu paradigma metodolóxico ven experimentando dun tempo a esta parte a Pragmática, pola que o discurso semiótico se pon en relación con quen o produciu e os seus destinatarios, coas coordenadas de espacio e tempo que os condicionan, con outras series literarias ou artísticas en xeral, coa propia historia e a evolución social, tal e como propón Jonathan Culler (1981: 214) nun capítulo do seu libro *The Pursuit of Signs* titulado "Literary Theory in the Graduate Program".

Polos anos nos que García Berrio encetaba a evolución xa comentada, e incluso un pouco antes, María del Carmen Bobes Naves presentaba a obra de W.O. Hendricks (1976: 7-21) identificando a crítica semiolóxica cunha tradición integradora na que teñen o seu lugar o formalismo ruso, a semiótica filosófica e a lingüística estrutural, e describindo o seu método "como un conjunto de presupuestos máis o menos xerais, de posibilidades teóricas, de modelos explicativos entre los que el investigador puede elegir el más adecuado (en conjunto o en partes determinadas) para el texto que analice, o para el aspecto que quiere conocer". Ela mesma xa tiña defendido antes, na súa lectura semiolóxica de *Cántico* (Bobes Naves, 1975: 250), a lexitimidade de calquera esquema analítico se é aplicado coherentemente e consonte coas peculiaridades do texto a estudar.

Semellantes actitudes e, incluso, evolucións rexístranse nos últimos lustros de xeito xeneralizado. Miguel Angel Garrido Gallardo (1982: 46-47), nun ponderado balance titulado "La moderna teoría literaria en España (1940-1980)", concluía que despois de sucesivas xeirias de predominio da Estilística, a denominada "crítica militante", os formalismos estruturalistas e os estudos semiolóxicos, "está apareciendo una crisis de la conciencia 'tecnocrática' de la crítica literaria, lo que hace que, sin abandonarse totalmente los instrumentos analíticos del estructuralismo y la semiología, se vuelva a poner de relieve la importancia que tiene la capacidad personal en la interpretación literaria, enlazándose así con los aspectos más positivos de las escuelas filológicas de principios de siglo".

Se a finais dos sesenta a Lingüística do texto era espallada desde as Universidades alemáns de Constanza e Bielefeld (co concurso posterior e decisivo do holandés Teun A. van Dijk), hoxe en día ambalas dúas sobresaen por seren as lumieiras da Estética da recepción e a Teoría empírica da Literatura, respectivamente. E cando un dos máis sobranceiros representantes desta última tendencia, Siegfried J. Schmidt, semella amosar un leve despego verbo da integración de métodos da que falabamos, o traductor e adaptador da versión inglesa do seu

*Grundriss der Empirischen Literaturwissenschaft*, Robert de Beaugrande, sáelle ó paso coa seguinte nota: "I am less inclined than Prof. Schmidt to view this pluralism as a sign of crisis. It might simply reflect the need for multiple models to capture the rich interpretative potential of important works of literature" (S.J. Schmidt, 1980: 170, nota 9).

No mesmo número de *Critical Inquiry* onde aparece o artigo de Wayne C. Booth xa glosado por nos, Ihab Hassan (1986) propón unha hipótese realmente suxerente, que non pode ser valorada polo miúdo no noso traballo: a de que o pluralismo imperante na actual Ciencia da Literatura é froito das determinantes sociais, intelectuais, estéticas e filosóficas do chamado postmodernismo. Máis o que semella fóra de toda dúbida é a práctica unanimidade con que tanto en Europa coma en América foi asumida esta posición ecléctica. Un dos documentos máis interesantes e ilustrativos da situación na que se atopa a Ciencia literaria no tempo presente é, na miña opinión, a extensa enquisa realizada polos editores da revista *New Literary History* baixo o rótulo "Literary Theory in the University: A Survey" entre varias ducias de profesores, investigadores e estudantes graduados dalgunhas das meirandes Universidades dos Estados Unidos, Reino Unido, Canadá, Alemania, Polonia, Rumanía e Iugoslavia (Varios Autores, 1983).

As preguntas daquela formuladas foron tres: sobre as funcións e obxectivos da Teoría literaria hoxe en día; sobre as repercusións prácticas que a teoría tivera na investigación, docencia e formación dos entrevistados; e, finalmente, qué efectos positivos e sobre todo negativos se lle poderían atribuír no contexto do ensino superior. Entre as respostas habería moito que comentar aquí, máis so salientáremo-la ratificación que nelas se atopa de moitas das concepcións expresadas en páxinas anteriores do noso traballo: a Ciencia da literatura como área interdisciplinar, urxida pola esixencia da súa aplicabilidade á docencia e á análise de textos, necesitada da máxima coherencia e simplicidade nas súas formulacións e alonxada do narcisismo teórico e a eutrapelia metalingüística que tanto ten perxudicado a súa credibilidade. Mais se unha desas concepcións sobrancea entre as demais pola súa reiteración por parte da meirande parte dos entrevistados, esa é sen dúbida o pluralismo polo que estamos a postular.

#### REFERENCIAS BIBLIOGRAFICAS

- Aullon de Haro, Pedro (comp.) (1984): *Introducción a la crítica literaria actual*, Madrid, Playor.
- Barthes, Roland (1966): *Critique et vérité*, Paris, Du Seuil.
- Bobes Naves, M<sup>a</sup> del Carmen (1975): *Gramática de 'Cántico'* (*Análisis semiolóxico*), Barcelona, Planeta/Universidade de Santiago de Compostela.
- (1985): *Teoría general de la novela. Semiología de 'La Regenta'*, Madrid, Gredos.
- Booth, Wayne C. (1979): *Critical Understanding. The Powers and Limits of Pluralism*, Chicago/London, The University of Chicago Press.

- Branca, Vittore, e Starobinski, Jean (1977): *La filología e la critica letteraria*, Milano, Rizzoli.
- Bunge, Mario (1969): *La investigación científica*, Barcelona, Ariel. 2ª edición corrixida, 1983.
- Coseriu, Eugenio (1967): *Teoría del Lenguaje y Lingüística general*, Madrid, Gredos.
- Culler, Jonathan (1981): *The Pursuit of Signs, Semiotics, Literature, Deconstruction*, Ithaca, Cornell University Press.
- De Man, Paul (1990): *La resistencia a la teoría*, Madrid, Visor.
- Frye, Northrop (1957): *Anatomy of Criticism. Four Essays*, Princeton, Princeton University Press, nova edición, 1973. Traducción ó castelán de Edison Simons, Caracas, Monte Avila, 1977.
- Gadamer, Hans Georg (1965): *Wahrheit und Methode*, Tübingen, J.C.B. Mohr. Versión española de Ana Agud Aparicio e Rafael de Agapito, *Verdad y método. Fundamentos de una hermenéutica filosófica*, Salamanca, Sígueme, 1977.
- García Berrio, Antonio (1975): *Introducción a la poética clasicista: Cascales*, Barcelona, Planeta.
- (1978): "Lingüística del texto y texto lírico (La tradición textual como contexto)", *Revista española de Lingüística*, 8, 1.
- García González, Constantino (1967): "Interpretación o historia literaria (Problemática de la Ciencia literaria alemana)", *Revista de Literatura*, 61-62, pp. 5-35.
- Garrido Gallardo, Miguel Angel (1982): *Estudios de Semiótica literaria*, Madrid, C.S.I.C.
- Guillén, Claudio (1990): *Teorías de la historia literaria*, Madrid, Espasa-Calpe.
- Hassan, Ihab (1986): "Pluralism in Postmodern Perspective", *Critical Inquiry*, 12, pp. 503-520.
- Hendricks, W.O. (1976): *Semiología del discurso literario*, Madrid, Cátedra.
- Hjelmslev, Luis (1969): *Prolegómenos a una teoría del lenguaje*, Madrid, Gredos.
- Lázaro Carreter, Fernando (1976): *¿Qué es la literatura?*, Madrid, U.I.M.P.
- (1976b): *Estudios de Poética*, Madrid, Taurus.
- (1980): *Estudios de Lingüística*, Barcelona, Crítica.
- Levin, Harry (1967): *Why literary criticism is not an exact science*, Oxford, Cambridge University Press.
- Lotman, Juri M. (1986): "Los estudios literarios deben ser una ciencia", en Desiderio Navarro (traductor e compilador), *Textos y contextos. Una ojeada en la teoría literaria mundial*, La Habana, Editorial Arte y Literatura.
- Pancorbo, Luis (1977): *Ecoloquio con Umberto Eco o la magia imposible de la semiótica*, Barcelona, Anagrama.
- Popper, Karl R. (1962): *La lógica de la investigación científica*, Madrid, Tecnos. Nova edición, 1982.
- (1963): *Conjectures and Refutations. The Growth of Scientific Knowledge*, London, Routledge and Keagan Paul. Traducción ó castelán de Néstor Mí-

- guez, *Conjeturas y Refutaciones. El desarrollo del conocimiento científico*, Barcelona-Buenos Aires, Paidós, 1983, 3ª ed.
- (1972): *Objective Knowledge*, Oxford, The Clarendon Press. Traducción ó castelán de Carlos Solís Santos, *Conocimiento objetivo. Un enfoque evolucionista*, Madrid, Tecnos, 1974, 1982.
- Reyes, Alfonso (1942): *La experiencia literaria*, 3ª edición, México, F.C.E.
- Schmidt, Siegfried J. (1980): *Grundriss der Empirischen Literaturwissenschaft. Band 1. Der gesellschaftliche Handlungsbezeich Literatur*, Braunschwei-Wiesbaden, Vieweg und Sohn. Traducción inglesa e revisión por Robert de Beaugrande, *Foundations for the Empirical Study of Literature. The Components of a Basic Theory*, Hamburg, Helmut Buske Verlag, 1982.
- Spitzer, Leo (1980): *Estilo y estructura en la literatura española*, Barcelona, Crítica.
- Tomachevski, Boris (1982): *Teoría de la literatura*, limiar de Fernando Lázaro Carreter, traducción de Marcial Suárez, Madrid, Akal.
- Varios Autores (1983): "Literary Theory in the University: A Survey", *New Literary History*, XIV, 2.
- Villanueva, Darío (1977): *Estructura y tiempo reducido en la novela*, Valencia, Bello.
- Wellek, René (1963): *Concepts of Criticism*, New Haven, Yale University Press. Traducción de Edgar Rodríguez Leal, *Conceptos de crítica literaria*, Caracas, Universidad Central de Venezuela.